
Wystawa "Dokumenty z archiwum braci czeskich wpisane w 2015 r. na Światową Listę Pamięć Świata"

Archiwum Państwowe w Lesznie w związku z obchodami Międzynarodowego Dnia Archiwów zaprasza na wystawę [Dokumenty z archiwum braci czeskich wpisane w 2015 r. na Światową Listę Pamięć Świata](#).

Wystawa przedstawia historię miasta Leszna związaną z Jednotą braci czeskich. Na wystawie zaprezentowano dokumenty ukazujące nadane braciom czeskim przywileje i uprawnienia przez właścicieli miasta rody Leszczyńskich i Sułkowskich. Duża część wystawy poświęcona jest powstałemu w Lesznie znanemu w całej Polsce gimnazjum braci czeskich, którego reformatorem i jednym z rektorów był Jan Amos Komeński. Wystawa przedstawia także dokumenty związane z pożarami miasta, a także panującą w Lesznie dżumą. Te niszczące miasto wydarzenia powodowały, że bracia czescy prowadzili w Europie kolektę – zbiórkę na odbudowę miasta i wsparcie funkcjonującej w nim Jednoty. Materiały związane z kolektą także znalazły się na wystawie.

Zapraszamy do zapoznania się z historią archiwum braci czeskich nieodłącznie związaną z najważniejszym ośrodkiem wspólnoty, jakim było Leszno.

Na początku drugiego ćwierćwiecza XVII w., w 1628 r., przybyła do Wielkopolski druga fala uchodźców z Czech. Wielu z nich osiedliło się również w Lesznie i w 1637 została tutaj przeniesiona siedziba seniora Jednoty. Miasto stało się najważniejszym i najprężniejszym ośrodkiem braci czeskich. Wraz z emigrantami, do Leszna została sprowadzona także drukarnia i archiwum Jednoty. Przeniesienie archiwum oraz biblioteki nastąpiło w 1637 r. i miało fundamentalny wpływ na kształtowanie się wczesnych tradycji archiwalnych w Lesznie. Początkowo w archiwum gromadzono dokumenty pergaminowe, które uchodźcy czescy przywieźli ze swojej ojczyzny. Z czasem skoncentrowano w nim całość materiałów dotyczących funkcjonowania kościołów braci czeskich. W czasie pożaru miasta w 1656 r. archiwum wywieziono do Orska w pobliżu Głogowa, a następnie do Karolaku (Carolath, ob. Siedlisko koło Nowej Soli), w 1658 r. do Brzegu Dolnego, aż wreszcie trafiło do Wrocławia. W 1720 r. zostało sprowadzone ponownie do Leszna. W Lesznie archiwum zasadniczo przechowywane było aż do 1944 r. (część akt w 1881 r. została zdeponowana w Archiwum Państwowym w Poznaniu, by ponownie wrócić do Leszna w 1918 r.). Archiwum braci czeskich mieściło się przy kościele św. Jana i opiekował się nim każdorazowy pastor kościoła ewangelicko-reformowanego. W 1944 r. niezwykle cenne archiwum Jednoty hitlerowcy ewakuowali do Herrnhut na terenie Łużyc Górnych, ale po jego odnalezieniu, w 1961 r. trafiło ponownie do Polski. Bezcennych zbiorów nie przywieziono już jednak do Leszna, lecz do Archiwum Państwowego w Poznaniu, gdzie są przechowywane do dziś. Archiwum zgromadzone przez braci czeskich, ze względu na swoją olbrzymią wartość kulturową, w 2015 r. zostało wpisane na światową listę programu UNESCO Pamięć Świata.

Materiały dotyczą wprawdzie całości funkcjonowania Jednoty Braci Czeskich, ale wśród akt tych można znaleźć bardzo wiele dokumentów, które traktują o Lesznie. Są one zatem nieodzownym elementem w poznawaniu historii miasta. Zespół liczy 2644 jednostki archiwalne (17 m.b.) i jest podzielony na kilka części. W pierwszej z nich zgromadzone zostały jedynie dokumenty (91 jednostek archiwalnych z lat 1507-1792, z których część przywieziona została jeszcze z Czech. Natomiast dokumenty gromadzone w Polsce dotyczą przywilejów właścicieli Leszna dla leszczyńskiej Jednoty Braci Czeskich. Kolejną grupę akt stanowi korespondencja, która zawiera 1330 jednostek archiwalnych. Sama korespondencja nie odzwierciedla historii miasta, ale wskazuje na szerokie kontakty ówczesnych leszczynian – seniorów Jednoty. Listy do Jednoty pisało wiele znanych osób, jak choćby Franciszek II Rakoczy, książęta legnicy i brzescy, Wilhelm arcybiskup Canterbury i inni. Zachowało się także 11 listów słynnego pedagoga mieszkającego w Lesznie – Jana Amosa Komeńskiego z jego kolekt, prowadzonych na rzecz Leszna po pożarze. Ważnym elementem zespołu są diariusze i kroniki spisywane przez różnych członków Jednoty. Znaleźć w nich można opisy między innymi: opuszczenia w kwietniu 1656 r. Leszna oraz krótki opis wojny szwedzkiej, wydarzeń wojny północnej, opis pożaru Leszna z 1707 r. sporządzony przez Salomona Opitza oraz omówienie pierwszego pożaru z 1656 r. Osobną jednostkę stanowi opis strat ludnościowych Leszna w wyniku epidemii dżumy. W aktach braci czeskich zachowały się jednostki dotyczące leszczyńskiego gimnazjum, a także rękopisy podręczników szkolnych, wykorzystywanych do edukacji w

Lesznie. Pod sygnaturą 2254 odnaleźć można genealogię rodu Leszczyńskich oraz wyciąg z mowy pogrzebowej Jana Amosa Komeńskiego, poświęconej zmarłemu Rafałowi VII Leszczyńskiemu.